

Wyłącznie rozszerzona

Nowa formuła egzaminu maturalnego z wiedzy o społeczeństwie

Janusz Korzeniowski, nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

Po dziesięciu latach zdawania przez absolwentów szkół ponadgimnazjalnych nowej matury, MEN wprowadza w niej zmiany będące konsekwencją reformy programowej systemu polskiej edukacji z 2009 roku. Największym wyzwaniem dla absolwentów liceów ogólnokształcących i techników, zdających egzamin z wiedzy o społeczeństwie, będzie znacząco rozszerzony w nowej podstawie programowej zakres wymagań szczegółowych, czyli precyzyjnie określonych standardów wiedzy i umiejętności, warunkujących rozwój kompetencji społecznych i obywatelskich uczniów. Najważniejsze zmiany dokonane w formule matury polegają na tym, że egzamin można zdawać wyłącznie na poziomie rozszerzonym, a wszystkie zadania będą konstruowane z wyposażeniem źródłowym.

Informacje ogólne

Od roku szkolnego 2014/2015 (w wypadku absolwentów techników – od roku szkolnego 2015/2016) egzamin maturalny z wiedzy o społeczeństwie może być zdawany wyłącznie jako przedmiot dodatkowy na poziomie rozszerzonym. Egzamin ma formę piśmenną i trwa 180 minut.

Wyniki części pisemnej egzaminu maturalnego są wyrażane w procentach i na skali centylowej. Wyniki z wiedzy o społeczeństwie – podobnie jak z innych przedmiotów dodatkowych – nie mają wpływu na zdanie egzaminu maturalnego.

Zakres wiadomości i umiejętności sprawdzanych na egzaminie

Egzamin maturalny z wiedzy o społeczeństwie sprawdza, w jakim stopniu absolwent spełnia wymagania z zakresu wiedzy o społeczeństwie określone w podstawie programowej:

- dla IV etapu edukacyjnego w zakresie rozszerzonym i podstawowym,
- dla III etapu edukacyjnego (gimnazjum),
- dla II etapu edukacyjnego (klasy 4–6 szkoły podstawowej).

Zadania w arkuszu maturalnym z wiedzy o społeczeństwie na poziomie rozszerzonym mają na celu sprawdzenie: wiedzy i umiejętności jej stosowania do identyfikowania i analizowania problemów, umiejętności rozumowania, argumentowania i wnioskowania, umiejętności wykorzystywania informacji z różnorodnych źródeł, umiejętności dostrzegania współzależności we współczesnym świecie, umiejętności wykorzystywania np. danych statystycznych do opisu i analizy zjawisk i procesów.

Zadania egzaminacyjne

Arkusz egzaminacyjny z wiedzy o społeczeństwie będzie zawierał około 30 zadań. Przy numerze każdego zadania podana będzie maksymalna liczba

punktów, którą można uzyskać za poprawne rozwiązanie. Zadania w arkuszu egzaminacyjnym: będą dobrane w taki sposób, aby reprezentowały różnorodne wymagania ogólne i szczegółowe z podstawy programowej oraz aby odwoływały się do różnorodnej tematyki (społeczeństwo, polityka, prawo, stosunki międzynarodowe). Będą sprawdzały przede wszystkim umiejętności złożone, w tym np. umiejętność myślenia naukowego, uzyskiwania i interpretowania informacji, dostrzegania związków przyczynowo-skutkowych. Zadania te będą zróżnicowane pod względem poziomu trudności oraz sposobu udzielania odpowiedzi. Będą występowały pojedynczo lub w wiązkach tematycznych, w formie zamkniętej lub otwartej. W zadaniach zamkniętych (np. wyboru wielokrotnego, prawda/fałsz, na dobieranie) zdający wybiera jedną z podanych opcji odpowiedzi, natomiast w zadaniach otwartych – tworzy odpowiedź samodzielnie. Uczniowie będą odnosić się do różnorodnych materiałów źródłowych zamieszczonych w arkuszu, np. tekstów (prawnych, naukowych, publicystycznych), materiałów statystycznych, map itp. W arkuszu będą przeważały zadania otwarte.

Czasowniki operacyjne

W poleceniu do każdego zadania występuje co najmniej jeden czasownik wskazujący czynność, jaką powinien wykonać zdający, aby poprawnie dane zadanie wykonać. W przypadku zadań zamkniętych będą to najczęściej czasowniki, takie jak: wybierz lub podkreśl. W przypadku zadań otwartych – katalog czasowników wraz z przykładowym zastosowaniem przedstawia się następująco:

- oceń, czyli sformułuj (wydaj) opinię o zjawisku/wydarzeniu/procesie na podstawie własnej wiedzy i/lub materiału źródłowego,
- porównaj, czyli wskaż podobieństwa i/lub różnice między wydarzeniami, procesami lub zjawiskami społecznymi,
- rozstrzygnij, czyli zajmij stanowisko, czy podane informacje są: prawdziwe/fałszywe, słuszne/niesłuszne, użyteczne/nie użyteczne itp.,
- rozważ, czyli podaj argumenty i kontrargumenty dla podanej tezy oraz oceń ich prawdziwość (słuszność),
- scharakteryzuj, czyli opisz przebieg wydarzeń, procesów lub zjawisk z podaniem: najważniejszych faktów, przyczyn, następstw, głównych uczestników,
- udowodnij (uzasadnij), czyli przedstaw związki przyczynowo-skutkowe między podanymi zjawiskami/wydarzeniami/procesami, dobierz odpowiednie argumenty dowodzące prawdziwości podanej tezy,

- wyjaśnij, czyli przedstaw rozumowanie, w którym na podstawie własnej wiedzy i/lub podanego materiału źródłowego oddasz sens podanego zjawiska/wydarzenia/procesu, oraz przedstaw fakty i/lub przyczyny/skutki działań ludzkich (jednostek, grup, instytucji), relacje/zależności między faktami/zjawiskami/procesami.

Zadanie rozszerzonej odpowiedzi

Wśród zadań otwartych z wiedzy o społeczeństwie w każdym arkuszu egzaminacyjnym wystąpi również zadanie rozszerzonej odpowiedzi. Zadaniem zdającego będzie stworzenie własnej wypowiedzi pisemnej na jeden spośród trzech tematów podanych w arkuszu.

Tematy mogą być sformułowane w postaci: samodzielnego pytania/zagadnienia do rozważenia, scharakteryzowania lub omówienia, albo pytania/zagadnienia do rozważenia, scharakteryzowania lub omówienia, któremu towarzyszy dodatkowo materiał źródłowy, np. mapa, dane statystyczne, tekst.

Tematy mogą pochodzić z następujących obszarów: A – społeczeństwo, B – polityka, C – prawo, D – stosunki międzynarodowe.

Tematy wypracowań będą zróżnicowane pod względem treściowym (po jednym z różnych obszarów tematycznych – A, B, C, D) i formalnym (ujęcie problemowe lub przekrojowe) oraz przestrzennym (co najmniej jeden temat związany z Polską i jeden temat związany z Europą lub światem).

Przygotowanie uczniów do egzaminu maturalnego

Pełnienie od dziewięciu lat funkcji przewodniczącego zespołu egzaminatorów egzaminu maturalnego z wiedzy o społeczeństwie upoważnia mnie do przedstawienia zaleceń, które powinny być uwzględnione w planowaniu pracy dydaktycznej. Uczniowie pod kierunkiem nauczyciela powinni systematycznie doskonalić:

- samodzielne rozwiązywanie różnorodnych zadań: rozwiązywanie i analizowanie poprawności odpowiedzi, zadań zawartych w przykładowych arkuszach egzaminacyjnych (np. próbnego egzaminu maturalnego);
- rozumienie instrukcji dla zdającego znajdującej się na pierwszej stronie arkusza egzaminacyjnego;
- uważne czytanie poleceń: właściwe rozumienie czasowników operacyjnych (np. wybierz, podkreśl, oceń, porównaj, rozstrzygnij, rozważ, scharakteryzuj, udowodnij, uzasadnij, wyjaśnij itp.); dokładne analizowanie treści zadania;
- umiejętność korzystania z różnych źródeł wiedzy i informacji o życiu społecznym i politycznym:

- wyselekcjonowanie użytecznych informacji z różnego rodzaju tekstów naukowych, popularnonaukowych i publicystycznych, przekazów medialnych, danych statystycznych, badań opinii publicznej, aktów prawnych, map politycznych itp.;
- orientację w zakresie współczesnych wydarzeń społecznych, kulturalnych i politycznych – lokalnych, regionalnych, krajowych, europejskich i światowych: systematyczne obserwowanie współczesnych wydarzeń; porządkowanie ważnych wydarzeń według kryterium chronologicznego lub przestrzennego; rozpoznawanie znanych postaci życia publicznego na podstawie ich wizerunków i biogramów; analizowanie wybranych współczesnych procesów i wydarzeń pod kątem wyszukiwania ich przyczyn oraz określania ich następstw; ocenianie wybranego wydarzenia, czyli określanie jego wartości na podstawie przyjętego kryterium (np. ważne – nieważne, sprawiedliwe – niesprawiedliwe, korzystne – szkodliwe); wartościowanie i ocenianie działań uczestników życia społecznego z punktu widzenia standardów demokracji oraz kultury i etyki życia publicznego;
  - umiejętność krytycznego myślenia;
  - umiejętność rozumowania analitycznego i syntezy;
  - umiejętność generowania rozwiązań, pomysłów w sytuacji problemowej: proponowanie form i działań (np. projektów programów, planów, akcji itp.) zmierzających do rozwiązania różnych problemów określonych społeczności;
  - umiejętność dokonywania wyborów i ich uzasadniania: analizowanie różnych poglądów w danej sprawie, prezentowanych przez uczestników życia publicznego; wyjaśnianie podłoża różnicowania się poglądów; określanie własnego stanowiska w debacie społecznej oraz jego logiczne i związane argumentowanie;
  - umiejętność sporządzania notatek: wyszukiwanie faktów w tekstach źródłowych i uporządkowywanie ich według określonego kryterium lub problemu;
  - odpowiadanie precyzyjne na pytania: udzielanie konkretnych, precyzyjnych odpowiedzi, podając tylko tyle informacji, ile wynika z polecenia; ćwiczenie krótkich form odpowiedzi na pytania otwarte;
  - posługiwanie się stosowną terminologią naukową: stosowanie adekwatnych pojęć oraz terminów z zakresu socjologii, psychologii, politologii, prawa, stosunków międzynarodowych i historii;
  - umiejętność krytycznego analizowania źródeł: interpretowanie materiałów źródłowych (tekstów,

danych statystycznych w tabelach lub diagramach, ilustracji, map itp.), czyli odczytywanie zawartych w nich informacji z uwzględnieniem okoliczności i warunków ich powstania (czas, autor, forma i cele przekazu); formułowanie ocen;

Arkusze egzaminacyjne z wiedzy o społeczeństwie będą zawierały około 30 zadań. Przy numerze każdego zadania podana będzie maksymalna liczba punktów, którą można uzyskać za poprawne rozwiązanie. Zadania w arkuszu egzaminacyjnym będą dobrane w taki sposób, aby reprezentowały różnorodne wymagania ogólne i szczegółowe z podstawy programowej oraz aby odwoływały się do różnorodnej tematyki (społeczeństwo, polityka, prawo, stosunki międzynarodowe). Będą sprawdzały przede wszystkim umiejętności złożone, w tym np. umiejętność myślenia naukowego, uzyskiwania i interpretowania informacji, dostrzegania związków przyczynowo-skutkowych. Zadania te będą zróżnicowane pod względem poziomu trudności oraz sposobu udzielania odpowiedzi.

- umiejętność przygotowania dłuższej wypowiedzi pisemnej: stosowanie formy wypowiedzi adekwatnie do sytuacji, w której występuje (np. list do redakcji, petycja, apel); sporządzanie krótkiego planu pracy pisemnej; konstruowanie wypowiedzi zgodnej z tematem, spójnej, kompletnej, o poprawnej konstrukcji;
- poprawność językową i estetykę pracy;
- planowanie czasu pracy z poszczególnymi częściami arkusza.

Bibliografia

- Informator o egzaminie maturalnym z wiedzy o społeczeństwie od roku szkolnego 2014/2015.*
 Korzeniowski J., Machałek M.: *Edukacja obywatelska w szkole. Teoria i praktyka*, Warszawa 2011.